

Page: 13

Reach: 40000

Country: SLOVENIA

Size: 1564 cm2

1 / 4

Zakaj ni zaživel del avsko delničarstvo

Kdor prodaja ali kupuje podjetje v Sloveniji, mora vedeti, da je kupil PODRŽAVLJENO LASTNINO, ki jo bo nekoč treba vrniti - delavcem

IRENA FERLUGA

Slovenija prakticira prvobitni kapitalizem, o katerem lahko beremo v skoraj 200 let starih knjigah izpod peresa Karla Marxa, in kakršnega nikjer v Evropi ni več. Zakaj je tako, se danes sprašujejo mnogi, razočarani nad stranpotjo, na katero je v petindvajsetih letih skrenila Slovenija. Zakaj so jo tisti, ki državo vodijo ali so jo vodili, pripeljali na rob, ko je množica zatirana, ustrašena zaradi potencialne izgube delovnega mesta ali kako drugače, razlašena, in to zaradi peščice, ki naj bi se imenovala elita. In kako naprej? "Samo nove sindikalne organizacije bodo lahko te tokove presmerile," verjame dr. Gojko Stanič, predsednik Slovenskega razvojnega sveta in pobudnik strokovnega psveta o denacionalizaciji družbene lastnine in množičnem kapitalskem varčevanju, ki je v dvorani državnega sveta v Ljubljani potekal prav na dan, ko smo zaznamovali 25. obletnico prvih večstrankarskih volitev.

Kakšno elito imamo

"Sprajujem se, kje so danes elitni intelektualci. Sprašujemo se, zakaj je do tega prišlo. Ne zaradi naših ljudi, ampak delno zaradi neznanja in še bolj zaradi uveljavljanja interesov politično-finančne oligarhije. Je to naša družbena elita, kar imamo danes? V medijih lahko opazimo, s kako malo znanja, vsebinskega in metodološkega, nastopajo vodje družbenih institucij. Premalo je sodelovanja med mladi in starimi na podlagi zaupanja in spoštovanja, premalo je žensk v procesih odločanja, tudi z določenim interesom, kar je bistvo demokracije in stroke," razmišlja Jožko Čuk, nekdanji predsednik Gospodarske zbornice Slovenije, danes častni predsednik Slovenskega združenja za kakovost.

Močne besede je bilo slišati na psvetu, tudi pozive k ulici, k ustanovitvi nove osvobodilne fronte, k novemu samoorganiziranju delavstva, za katero sindikalisti, ki se trudijo delati v dobro delavcem, pravijo, da se novi lastniki podjetij "delajo, kot da delavcev ni". Tako imenovani stari sindikati pa da so že dolgo zlizani z oblastjo, zato jim delavci ne zaupajo več. Zakaj je na prodaj Cinkarna Celje, je odgovoril Branislav Jakanović, predsednik Neodvisnega sindikata Cinkarne Celje. "Cinkarna niti slučajno ni slabo stoječe podjetje, toda zaradi finančnih in poslovnih zablod novi lastniki iščejo novega gospodarja, z delavci pa se nočejo niti pogovarjati. Če, potem morda le zaradi solidarnosti, sicer pa nas tretirajo kot smeti. Vlada pa hiti z razprodajami, ob tem pa še nekoliko razmišlja o delavskem delničarstvu, kar pa je v današnji situaciji zgolj pesek v oči," pravi Branislav Jakanović.

"To je tragedija"

V razmišljanju o izhodu iz sedanjega stanja, ki vendar stoji na delu mnogih predhodnih generacij, ob spoznanju o nemoči posameznika, na dan privre tudi žalost, ko se prelomi glas in orosijo oči. Če se nekateri nostalgичno spominjajo časov, ko "smo vsi imeli službe, dopuste ob morju in zagotovljeno šolanje za otroke", je vendar to preteklost, ki se lahko obudi v nekakšnem drugačnem modelu.

"Samoupravljanje se ponekod ponovno uveljavlja in to velja za celoten svet. Ne moremo reči, da je preživeto, a da bi bila to prevladujoča oblika v družbeno-ekonomskih razmerjih, tega pa ne verjamem. To bi bilo preveč idealistično. Iti bi morali po neki drugi poti. Ko govorimo o tem, odgovarjam: zglejmo se po Nemcih. Njihov Telekom bo kupil slovenski Telekom. V nemškem Telekomu ima država samo 30 odstotkov lastništva, v njegovem nadzornem svetu, ki je ključni organ upravljanja, je deset predstavnikov dela, poleg zaposlenih so tudi zunanji sindikalisti, trije predstavniki države in nekaj predstavnikov kapitala. Prevladujočo vlogo imajo zaposleni. To je oblika, ki ima prihodnost," pravi Andrej Cetinski, upokojeni nekdanji vodilni v SKB. O današnjem stanju duha v Sloveniji pa: "To je tako tragično. Imamo politični sistem, katerega eden bistvenih elementov je negativna kadrovska selekcija. Navzgor potiskamo nesposobne ljudi. Dokler glede tega ne bo spremembe, so izgledi za Slovenijo slabi. To, kar se ta čas dogaja s Slovenijo, je tragedija." Predsednik republike Borut Pahor je na slovesnosti ob 25. obletnici prvih večstrankarskih volitev v Cankarjevem domu poudaril, da ne kaže, kot pred 25 leti, obstoječega političnega, gospodarskega in družbenega sistema spet vratolomno podirati, "pač pa da ga nadgradimo. Demokracija, državnost, evropskost in sprava so pravi temelji", je dejal predsednik države. In "tvegal oceno, da je v prihodnjih 25 letih poleg jasne

Page: 13

Reach: 40000

Country: SLOVENIA

Size: 1564 cm2

2 / 4

vizije in volje skoraj enako potreben napor za izgradnjo boljših, bolj pristnih, bolj strpnih, bolj človeških odnosov v naši družbi". A prav o nujnosti podiranja sedanje družbene sheme je bil govor na posvetu.

Tudi sedanja vlada, kot njene predhodnice, pripravlja strategijo upravljanja državnega premoženja, ki je ta čas v javni razpravi zainteresirane strokovne javnosti, čeprav so obrisi klasifikacije treh skupin bolj ali manj strateško pomembnih ali portfeljskih naložb države v podjetja znani tudi širše. A katero lastnino danes prodaja država?

Gojko Stanič izhaja iz trditve, da družbeno. Družbena lastnina je bila priznana v nekdanji Jugoslaviji leta 1950 kot izključna pravica do upravljanja trenutno zaposlenih. "Zaposleni so jo upravljali avtonomno, brez države in na trgu, vsi sadovi dela so šli njim. Ne samo, da so pri plačah pretiravali, ko je šel večji del akumulacije v porabo, le manjši del pa v naložbe in razvoj, pa se je kljub temu realno premoženje slovenske družbe do leta 1990 podeseterilo. Model upravljanja en človek en glas je bil primeren za fazo ekstenzivnega razvoja gospodarstva. Ko so se podjetja v začetku osemdesetih let začela soočati z vplivom informacijske tehnologije, smo začeli v razvoju zaostajati," opisuje Gojko Stanič.

Dodaja, da so vprašanje lastnine odprli že sredi osemdesetih let: "Uvedli smo enakopravnost lastninskih oblik, kar je najbolj demokratičen pristop: k družbeni lastnini je bilo dovoljeno dodajati še svež zasebni kapital, kar je omogočilo ustanavljanje delniških družb. Tako je prišel v podjetja svež kapital. Leta 1990 in 1992 je prišlo do ropa te lastnine, ko se je poddržavilo 80 odstotkov družbenega kapitala, samo 20 odstotkov je ostalo zaposlenim. Kontrolne deleže smo lahko v devetdesetih letih prevzemali v kapitalsko neintenzivnih podjetjih, vendar so jih politiki uničevali še z drugimi sredstvi, med njimi z visokimi davki, s čimer so uničili celotne panoge, na primer lesnopredelovalno. Ta je nekoč zaposlovala 42.000 ljudi, zdaj le še 8000. Analize danes kažejo, da so najuspešnejša podjetja tista, ki so v lasti menedžmenta, zaposlenih in upokojeincev. Šele potem sledijo podjetja v tuji lasti, čeprav vemo, da so tujci kupili naša odlična pod-

jetja, ki so bila tako velika, da jih zaposleni preprosto niso mogli prevzeti." Stanič še trdi, da so bili pri tem najbolj oškodovani izumitelji, kar potrjuje prodaja Letrike, ki so jo 62 let gradili izključno zaposleni. "Njen avtomobilski motor, ki je podaljšal vožnjo električnega avtomobila za 300 kilometrov, je rezultat domače pameti. To prodati je grozodejstvo, ki je v nasprotju z nacionalnim interesom," pravi Gojko Stanič.

Izhod iz delavske brezizhodnosti je po Staniču vpeljava demokracije, ki da je zadnjih 25 let nimamo, in človeškim virom priznati mesto, ki jim v informacijski dobi gre. Tuji kupci naših podjetij odkrito priznavajo, da je največ, kar v Sloveniji dobijo, vrhunsko strokovno usposobljena delovna sila. Dobili so vrhunske razvojne inženirje, prinesli pa so trg.

A se ne zavedajo, da kupujejo podjetja, ki so obremenjena z denacionalizacijo, pravi Stanič: "Kdorkoli kupi podjetje v Sloveniji, ki je bilo podržavljeno, se mora zavedati, da ga bo izgubil, ko bosta na oblast spet prišla demokracija in ljudstvo. In tisti, ki prodajajo, morajo računati z odškodninsko odgovornostjo."

Kako torej vrniti podjetja delavcem? "Denacionalizacija je ekonomska in moralno utemeljena. A da bi zaposleni kupovali svoja podjetja? Od kod naj vzamejo, ko pa so izgubili vse? Propadle so vse naložbe, v katere so ljudje vlagali, na čelu z NKBM," odgovarja Stanič in predlaga poseben zakon, s katerim bi zaposleni v bivših samoupravnih podjetjih dobili najmanj 51-odstotni delež kapitala v obliki delnic na osnovi nerazdeljenega dobička, ki so ga ustvarili izključno zaposleni. Podjetniškim in finančnim tajkunom pa je treba nemoralno pridobljeno lastnino odvzeti. A ta njegov predlog je star že nekaj let, pa z njim še ni prodril do zanimanja vlade.

"Tako bi zaščitili tudi interese mlade generacije, ki ji ta podjetja pripadajo in ki je popolnoma okradena, saj bi z nadzorom zaposlenih nad poslovanjem družb iz generacije v generacijo dobivali odgovornega lastnika," pravi Gojko Stanič.

Prodaje delnic navzven bi v njegovem modelu urejal zakon o internih delnicah.

Gvido Novak, predsednik lani ustanovljene Konfederacije slovenskih sindikatov, sestavljenih iz podjetij, ki so na vladnem seznamu prodaj, pravi: "Pred enim mesecem smo Ekonomsko-socialnemu svetu predlagali ponovno preučitev prodaj s seznama 15 podjetij, ker je ta povsem razdvojil državljanke za privatizacijo in proti njej. Ta agonija se še vedno vleče, prekinile je niso niti zadnje volitve, ko smo dobili novo vlado. Opozorili smo, da bodo s prodajo delavci izgubili vse pravice do soodločanja o lastni usodi in da bodo v lastnih podjetjih postali hlapci. Dodaten argument je, da v minulih 25 letih v Sloveniji nismo zmogli ali hoteli vzpostaviti vzvodov za zaščito delavcev, ki so danes maksimalno izkoriščani. Predlagali smo soupravljanje v tretjinskih deležih: države, delavcev in ostalega kapitala." Ekonomsko-socialni svet je po tem predlogu za predstavnike Konfederacije slovenskih sindikatov nedostopen. "Prepovedali so nam sodelovanje na teh sejah," pravi Gvido Novak, ki z dopisi Ekonomsko-socialnemu svetu poskuša ponovno odpreti ta vrata.

Kaj so delali 25 let

Dr. Ludvik Toplak kot pravnik trdi, da je vsebina lastninske pravice vedno enaka, vprašanje je le, koliko je in koliko je volje do njene uveljavitve. Razmišljanja o delavskem delničarstvu so v Sloveniji tlela že v nekdanji Jugoslaviji, ko je ta začela razpadati, a projekt ni uspel. "Ko smo ga hoteli predstaviti v Beogradu, so bili vsi odgovorni na Gazimestanu na Kosovu. Na zavarovanje družbenega premoženja smo v republiški skupščini s posebnim pozivom opozorili že maja 1990. Posvarili smo pred oškodovanjem družbenega premoženja, ki se je kazalo v nevestnem poslovanju, izsiljenih stečajih, prenosih premoženja v tujino, dvomljivji privatizaciji s strani nekaterih vodilnih ljudi v podjetjih. Opozorili smo na neučinkovitost pristojnih institucij in nekaterih ljudi pri preprečevanju oškodovanja materialne in kulturne osnove slovenskega naroda," pravi Ludvik Toplak, takrat predsednik družbenopolitičnega zbora republiške skupščine.

Njegov predlog je v več fazah, prva je, da je minulo delo lastninska pra-

Page: 13

Reach: 40000

Country: SLOVENIA

Size: 1564 cm2

3 / 4

vica. Če tega ne priznamo, pravi, je vse drugo zaman. "Če hočeš imeti stvar v posesti, moraš izkazati voljo. Če delavec tega ne ve in se o tem ne izjasni, potem tega ni. Drugo vprašanje je zakonska ureditev že izvršenih privatizacij in to izvesti v praksi. Ko smo o že izvršenih črnih privatizacijah prav v tej stavbi (parlamenta) pred leti vprašali mednarodnega svetovalca Jeffreyja Sacksa, je vprašal, kaj je to. Če mislimo na to, kar so Poljaki imenovali partijska privatizacija, Madžari pa nomenklturna privatizacija, potem, je rekel, temu v Ameriki rečejo kraja," je slikovito pojasnil Ludvik Toplak, ki predlaga pripravo zakona o povrnitvi pravic delavcev iz minulega dela, da bi po ključu pokojninskega sklada ovrednotili minulo delo delavca kot delnico.

NKBM je primer najbolj množične razlastitve **malih delničarjev**, o čemer zaslužni profesor dr. Peter Glavič trdi, da je šlo za rop stoletja, ko je država decembra 2013 izbrisala **male delničarje**. "Kriva je država in ne **mali delničarji**, da so ostali brez svojega premoženja. Brez pravične rešitve spora, o katerem odločajo sodišča, ne bo nadaljnega razvoja naših bank. Velika prevara je v deklarativnem prehodu Slovenije iz socialističnega v tržni sistem, dejansko pa je prešla v strankarski kapitalizem, ki je sovražen do malih vlagateljcev," pravi Peter Glavič.

Zasedba tovarne

Glede odločitve o razlastitvi **malih delničarjev** in značilnega izgovarjanja Evropske komisije na slovensko državo in obratno Peter Glavič na osnovi dokumentov pravi, da je bilo sodelovanje med Brusljem in Ljubljano tesno in da je do razlastitve prišlo na zahtevo Bruslja oziroma njenih uradnikov v direktoratu za konkurenco in da je bila ta zahteva vključena že v zakon o slabi banki.

"Da je iz Bruslja takratna predsednica vlade Alenka Bratušek prišla zelo drugačna, je bilo presenetljivo, nerazumljivo pa je, da od tam prihajata spremenjena tudi predsednik vlade Miro Cerar in finančni minister Dušan Mramor," je dejal Peter Glavič, ki dogajanje v zvezi z NKBM vidi kot pljenje banke. "Zahtevamo samo to, da se ukra-

na lastnina prizna malim delničarjem - 27 evrov za delnico oziroma toliko, po kolikor so ljudje delnice kupovali. To bi za **male delničarje** pomenilo okoli 220 milijonov evrov, kar je približno 17 odstotkov vloženega kapitala," je dejal Peter Glavič.

Slikovit primer delavskega prevzema tovarne delovnih strojev Itas Prvomajska na Hrvaškem je navedel Dragutin Varga, iz Sindikata kovinarjev Hrvaške. "Ko je bilo podjetje pod novimi lastniki popolnoma izčrpano, ko smo bili osem mesecev brez plač, ko so naše nepremičnine prodali trgovskim verigam, je šel leta 2005 Itas v stečaj. Takrat smo tovarno fizično zasedli in lastnike napodili, kljub nasprotovanju državnih organov. Zahtevali smo le pravico do dela in do plačila. Leta 2007 smo ustanovili novo družbo, bili smo brez vsega, še poslovne partnerje so prejšnji lastniki obvestili, da tovarna ne deluje več. Bili smo brez elektrike, ogrevanja in gladovno smo morali stavkati, da nam je elektrogospodarstvo vrnilo elektriko, brez katere naši stroji po določenem času postanejo kup starega železa. Danes imamo 250 zaposlenih, v zadnjih štirih letih smo v razvoj vložili 2 milijona evrov. Usposabljam 80 mladih inženirjev strojništva in v tujino izvozimo 95 odstotkov proizvodnje. Delavci imenujemo in razrešujemo direktorje, če ne delajo v dobro družbe, in se zavedamo, da nobeno delovno mesto ni zagotovljeno do smrti. Potrebujemo namreč samo dobre delavce," je povedal Dragutin Varga.

Ali bi bilo kaj podobnega mogoče tudi v Cinkarni Celje? "Žal ne," pravi Branislav Jokanović. "Čez tisoč nas je in toliko je tudi različnih interesov."

Demokratično vrenje

"Prav je, da svoja stališča povemo na miren, neagresiven način. Moč takšnega gibanja namreč ne zastari. Dejstvo, da se posveta ni udeležil noben poslanec, noben predstavnik nobene politične stranke, niti Združene levice ne, odraža duh sedanjega časa. Nekateri govorijo o gospodarski vojni. Ker definicija vojne pomeni hitre in drastične spremembe, je izraz primeren, saj so se v Sloveniji drastično povečale socialne razlike, nad čemer se moramo zamisliti. Mnogo dejavnikov kaže, da ta država deluje na

nepošten način, zato je veliko vprašanje, ali se bo na tak način tudi obdržala. Množica je bila okradena, da je lahko nekaj ljudi prosperiralo. A na dolgi rok se moramo vprašati o vesti, etiki in morali. Nekateri so izkoristili tudi prijateljstva, da so dosegli svoje cilje. In o odgovornosti: odgovornost je tista, ki mora biti vtkana v stanje duha v vse pore družbenega življenja. Če bi nadzor deloval in če bi se ljudje zavedali posledic, ne bi prišli v takšno stanje. Vendar v tem demokratičnem vrenju, ki je včasih videti kot neke vrste kaos, vidim klice nove družbene ureditve, a do tega bo prišlo na dolgi rok," je dejal Jožko Čuk. •

Imamo negativno kadrovske selekcije. Navzgor potiskamo nesposobne ljudi. Dokler glede tega ne bo spremembe, so izgledi za Slovenijo slabi

Page: 13

Reach: 40000

Country: SLOVENIA

Size: 1564 cm2

4 / 4

(Reuters)